

Symbolika a význam farieb vo finančnej terminológii prevzatej z angličtiny

Henrieta Kožaríková, Technická univerzita v Košiciach, henrieta.kozarikova@tuke.sk

Kľúčové slová: finančná terminológia, presnosť, symbolika, prevzaté slová, kalky
Key words: financial terminology, accuracy, loanwords, calque, symbology

Slovná zásoba slovenského jazyka je v poslednom období výrazne ovplyvňovaná preberaním anglických lexikálnych jednotiek. Tento stav súvisí s čoraz častejším presadzovaním angličtiny ako internacionálneho jazyka v spojitosti s globalizáciou sveta a perspektívou zjednocovania ľudstva vyvolaného najmä vývinom ekonomiky. Preberanie slov a ich následná adaptácia predstavujú jeden zo základných spôsobov obohacovania slovnej zásoby národného jazyka. Ide o výrazne dynamický jav, ktorý umožňuje používateľovi jazyka pohotovo reagovať na nové komunikačné okolnosti. Anglicizmy ako prevzaté lexikálne jednotky z angličtiny sa v súčasnosti prekrývajú s internacionalizmami, výrazmi paralelne používanými vo viacerých jazykoch. Dôvodom tohto stavu je tendencia k „westernizácii slovnej zásoby“ (Jesenská, 2007, s. 47)

Z angličtiny dnes ostatné jazyky preberajú lexiku reprezentujúcu takmer všetky oblasti spoločenského života. Vedecko-technický pokrok prichádzajúci prevažne z anglofónnych krajín a taktiež postavenie angličtiny ako jazyka vedy sa podpisujú pod zvyšujúci sa počet v anglicizmov - internacionalizmov v odbornom štýle.

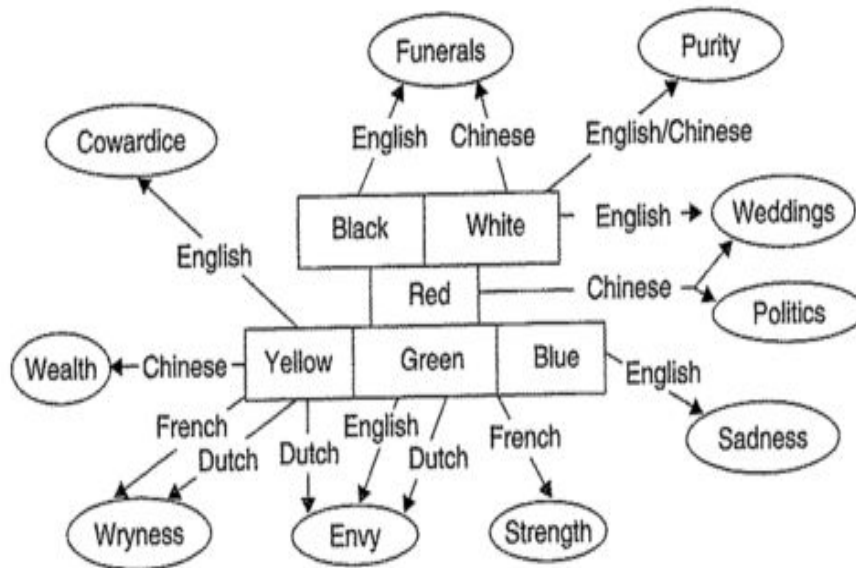
Aj slovenská odborná terminológia z oblasti finančníctva a bankovníctva je značne ovplyvnená angličtinou a to z dôvodu situácie, ktorá vo finančníctve momentálne dominuje. Bankové inštitúcie pôsobiace na Slovensku sú dcérskymi spoločnosťami materských bánk v zahraničí, pričom ich dorozumievacím a oficiálnym jazykom je angličtina i napriek tomu, že sídlo materskej banky je v inej ako anglicky hovoriacej krajine. Banky na Slovensku tak prijímajú nariadenia, inštrukcie i nové produkty v angličtine, čo vo vysokej miere ovplyvňuje slovenskú finančnú terminológiu.

P. Jesenská vyčleňuje niekoľko charakteristických črt súčasných internacionalizmov anglosaského pôvodu, ktorými sú: „progresivita (aktuálnosť, pohotovosť), dynamika (rýchlosť a výstižnosť), ekonomizácia slovnej zásoby (monosylabizácia napr. *PC*) a jasná nociónálnosť a odbornosť (*computer network*)“ (P. Jesenská, 2007, s. 46). Niektoré zo spomínaných charakteristických črt internacionalizmov - anglicizmov sa čiastočne prekrývajú so špecifickými vlastnosťami *termínu*, ktorými podľa J. Furdíka sú: *presnosť, jednoznačnosť, významová priezračnosť, systémovosť, nosnosť/derivatívnosť* (J. Furdík, 2008)

Napriek tomu, že odborná finančná terminológia prevzatá z angličtiny sa taktiež vyznačuje svojou odbornosťou, presnosťou, jednoznačnosťou a nocioálnosťou, nachádzame v tejto skupine lexém aj *metaforické spojenia využívajúce symboliku a význam farieb*. Ide o odborné termíny, ktoré sa do systému slovenského jazyka dostali prevažne ako kalky tvoriace zvláštny prechod medzi prevzatým slovom a utvorením vlastného domáceho tvaru (Čermák, 2001). J. Mistrík definuje ako doslovne preložené slová cudzieho pôvodu a rozlišuje medzi sémantickými kalkami (pomenovania preložené systémom slovo za slovom napr. *koreň* (jazyk.termín) z lat. *radix* a slovotvornými kalkami (pomenovania, pri ktorých sa preberie celá morfológická a slovotvorná štruktúra cudzieho slova, napr. *mrakodrap* z ang. *skyscraper*).

Cieľom tejto práce je analyzovať kategóriu finančných termínov prevzatých z angličtiny, u ktorých zaznamenávame metaforické označenie skutočnosti využívajúce symboliku a obraznosť farieb.

“Konkrétne farby majú symbolický a obrazný význam v mnohých etnokultúrach“ (J. Sipko, 2011, s.255). V súvislosti s procesom preberania cudzích slov vzniká otázka, či prostredníctvom symbolického významu farby v danej kultúre, dochádza aj k prenikaniu kultúrnej identity či vlastnosti kultúry do preberajúceho jazyka. Rozdielom medzi symbolickým vnímaním farieb u daných národov sa venuje aj americký autor R. Trim. Päť analyzovaných farieb a ich obrazný význam v jednotlivých jazykoch zobrazuje nasledujúcou schémou:

Obrázok 1: Metaforické vnímanie farieb (R.Trim, 2007)

Neidentická obraznosť je evidentná predovšetkým pri bielej farbe, nakoľko v čínštine vytvára obraz smútku a pohrebu, pričom v angličtine (aj iných jazykoch západnej kultúry) je farbou svadobného obradu, čo súvisí so symbolom bielej ako farby nevinnosti. Svadbu a zároveň aj politiku zobrazuje v čínštine červená. Rozdielnosť je prítomná aj pri žltej farbe, ktorá má negatívnu konotáciu v angličtine (zbabelosť) a v holadčtine a francúzštine (zatrpknutosť a závisť), ale čínština vníma jej pozitívny obraz (bohatstvo, hojnosť).

Svojím skúmaním a výsledkami R.Trim potvrdzuje symbolický význam a rozdielne vnímanie konkrétnych farieb v rámci jednotlivých jazykov a kultúr.

Finančná terminológia analyzovaná v tejto práci obsahuje sedem farieb: bielu, čiernu, šedú, zelenú, zlatú, modrú a červenú.

Čierna

Čierna je farba predstavujúca absenciu svetla a často sa spája s významom temna, rozkladu a zla. Vo finančnej terminológii je jednou z najfrekvencovanejších farieb, ktorá vyjadruje nelegálny, negatívny či neúspešný čin.

Význam obrazu tejto farby v termíne *čierne peniaze* z ang. *black money* je totožný v oboch jazykoch a označuje peniaze, ktoré osoba alebo organizácia získala nelegálne, v snahe vyhnúť sa daňovým poplatkom.

Aj termín *čierna ekonomika* z ang. *black economy* využíva symbol čiernej ako nezákonného konania a vyjadruje druh nelegálnej ekonomiky, ktorá sa neriadí obchodnými

a daňovými zákonmi, podobne ako termín *čierny trh/obchod* z ang. *black market* s významom- nezákonný obchod.

Spôsob očisťovania sa od zlého - nelegálneho, zbavovania sa „špiny“- čiernej farby je vo finančnej terminológii anglického jazyka vyjadrený lexémou *laudering* (*money laundering*), ktoré bolo prevzaté do slovenčiny ako kalk *pranie špinavých peňazí*, kde obraz nezákonného činu je zvýraznený lexémou *špinavý*.

Symbol čiernej obsahuje aj termín *čierny rytier/jazdec* z ang. *black knight*, ktorý v protiklade k bielemu rytierovi resp. rytierovi na bielom koni považovanému za kladného hrdinu/záchrancu, označuje „ničiteľa“ vstupujúceho do obchodnej spoločnosti s cieľom vlastného zisku, pričom oslabuje finančnú situáciu danej spoločnosti. Čierny rytier označuje aj investora, ktorý kupuje istú obchodnú spoločnosť napriek jej vôli, tzv. *hostile takeover* („nepriateľské prevzatie spoločnosti“). Čierna je v tomto prípade symbolom neželaného, nežiaduceho činu či deštrukcie. Negatívny vnímanie čiernej farby zaznamenávame aj v prípade termínu *čierny štvrtok* z ang. *black Thursday*, ktorý sa vzťahuje na 24. október 1929 a krach newyorskej burzy. O pár dní neskôr, 29. októbra 1929 eviduje Wall street hlboký pokles akcií a tento deň *čierny utorok* z ang. *black Tuesday* je považovaný za začiatok svetovej hospodárskej krízy. Čierna tu predstavuje pád, neúspech a stratu. Výraz *čierny utorok* sa odvtedy metaforicky používa aj na označenia poklesu akcií na trhu vo všeobecnosti. Napr. „*svetové akcie zažili čierny utorok* „(Svetové akcie zažili čierny utorok, Pravda, 2008).

Čierna má vo finančníctve aj pozitívnu konotáciu a to v účtovníckom termíne v *čiernych číslach* z ang. *in the black*, ktorý reprezentuje kladné hodnoty - zisk firmy. Toto spojenie pochádza z obvyklých účtovných praktík, kde sa na označenie kladných čísel - zisku používal čierny atrament „*hospodárenie Malaciek skončilo v čiernych číslach*“ (Hospodárenie Malaciek skončilo v čiernych číslach, záhoriesme.sk, 2011).

Biela

Biela je často vnímaná ako kontrast k čiernej a spája sa s významom dobra, svetla, nevinnosti a v západnej kultúre je aj tradičnou farbou svadobných šiat nevesty. Čínska a indická tradícia však vníma bielu ako farbu smútku symbolizujúcu smrť a duchov.

Vo finančnej terminológii nachádzame dva výrazy využívajúce symbol bielej. Termín *biely rytier/jazdec* z ang. *white knight* (ako kontrast k termínu *čierny rytier*) metaforicky označuje hrdinu a záchrancu (z lit. známy ako *rytier na bielom koni*) a vo finančníctve reprezentuje obchodnú spoločnosť alebo osobu, ktorej zámerom je pomôcť inej spoločnosti a „zachrániť“ ju pred nežiaducou kúpou treťou obchodnou spoločnosťou (*čiernym rytierom*). Získanie *bieleho rytiera* je jednou z foriem obranných opatrení, ktoré obchodná spoločnosť v problémovej situácii hľadá. Termín *biele goliere* z ang. *white collar workers*, patriaci viac do oblasti manažmentu, označuje ľudí pracujúcich v kanceláriách a na pozíciách, ktoré si vyžadujú formálnejšie oblečenie. Termín pochádza z obdobia 19. a 20. storočia, kedy sa post úradníka oblečeného v bielej košeli staval do kontrastu s manuálnym robotníkom odetým do modrej uniformy. Zavedenie tohto termínu sa pripisuje americkému autorovi Uptonovi Sinclairovi, ktorý ho v 30 rokoch 19. str. použil na označenie pracovníkov vykonávajúcich kancelársku, administratívnu prácu. V súčasnosti týmto termínom označuje slovenčina ľudí nepracujúcich manuálne, ide o pozície bankárov, právnikov alebo iných profesionálnych pracovníkov, ktorí majú zvyčajne vyšší sociálny status a rešpekt kvôli ich zamestnaniu. Napr. „*na rozdiel od kriminality modrých golierov ostáva veľké množstvo trestných činov bielych golierov neodhalených. Navyše, biele goliere sa nezahadzujú pri krádežiach s tisíckami, ale idú po miliónoch alebo miliardách*“ (Špinavé činy bielych golierov, hnonline.sk, 2006).

V tomto prípade význam bielej farby priamo súvisí oblečením v bielej košeli a symbolicky môže predstavovať prácu v čistom prostredí - kancelárii.

Sivá

Sivá je farba na pomedzí bielej a čiernej, vzniká zmiešaním týchto farieb v ľubovoľnom pomere a symbolicky označuje niečo medzi zlom (čiernou farbou) a dobrom (bielou farbou).

Vo finančnej terminológii ide o hranicu legálneho a nelegálneho. V súvislosti s touto farbou evidujeme termíny ako *sivý jazdec* z ang. *grey/gray knight* vo význame nežiaduceho subjektu, ktorý vstupuje na scénu, aby vyťažil z problémovej situácie vznikajúcej pri akvizícii firmy. Je to subjekt menej žiaduci ako *biely rytier*, ale viac žiaduci ako *čierny rytier*. Sivá je v tomto prípade symbolom „medzistupňa“ dobra a zla. Termín *sivý trh* z ang. *grey/gray market* predstavuje zase rozhranie medzi legálnym a nelegálnym a v obchode označuje využívanie neautorizovaných, neoficiálnych praktík, ktoré však nie sú považované za nelegálne. O podobnú symboliku sa opiera aj výraz *šedá ekonomika* z ang. *grey/gray economy*, s významom činnosti, ktorá je svojim spôsobom legálna, ale skrývaná a neoficiálna. Dôvodom tohto konania je vyhnúť sa zdaneniu alebo istej regulácii.

Zlatá(žltá)

Žltá farba je veľmi výrazná a používa sa na upútanie pozornosti. V umení často zastupuje zlatú, ktorá je symbolom večnosti. V tradičnom západnom umení je žltá farbou bohatstva, otroctva, ale tiež závidia, Židov a synagógy. Žltá farba bola symbolom čínskych cisárov a čínskej monarchie, bola tiež farbou Novej Strany v Čínskej republike.

V oblasti finančníctva a obchodu sa objavujú tieto termíny obsahujúce a využívajúce symbol zlatej farby: *zlatý padák* z ang. *golden parachute*, *zlaté putá* z ang. *golden handcuffs* a *cenné papiere z pozláteným okrajom/prvotriedne cenné papiere* z ang. *gilt - edged stocks*. Vo všetkých prípadoch je zlatá farba vnímaná ako symbol bohatstva, peňazí a hmotného majetku. Termín *zlatý padák* metaforicky vystihuje ustanovenie v manažérskych alebo iných zmluvách riadiacich pracovníkov, ktoré im zaisťuje relatívne vysoké nároky v prípade odvolania z funkcie. Obraznosť celého pomenovania, nie len symbol farby, je prítomná aj v termíne *zlaté putá*, čím je vyjadrený systém finančnej motivácie pre zamestnancov s cieľom udržať ich vo firme a zabrániť fluktuácií pracovníkov. Táto finančná motivácia zahŕňa možnosť využitia zamestnaneckých akcií, či iné výhody a bonusy zamestnanca firmy. Termín *cenné papiere z pozláteným okrajom/prvotriedne cenné papiere* má britský pôvod a vzťahuje sa na cenné papiere vydané Anglickou národnou bankou, ktoré mali pozlátený okraj. V súčasnosti tento termín označuje štátne dlhopisy v Anglicku, ale aj v Južnej Afrike a Indii. Investícia do štátnych dlhopisov je považovaná za menej riskantnú a obraz zlatej farby reprezentuje istú prestíž a mieru istoty.

Zelená

Zelená farba je symbolom prírody, vo všeobecnosti označuje voľno a používa sa pri signalizácií v doprave, na označenie východov. V niektorých kultúrach sa spája s nádejou a prosperitou, v iných zase so závisťou, zlom a chorobou. Termín *grínmail* /„zelená pošta“ z ang. *greenmail* označuje nelegálnu praktiku pri akvizíciách podniku, pri ktorej burzovní špekulanti odkúpia časť akcií cieľovej firmy s cieľom zastrašiť ju pred akvizíciou, a tak donútiť manažment, aby odkúpil akcie späť za vyššiu cenu. Ide o neologizmus odvodený od ang. *blackmail*.- vydieranie, zastrašovanie a *greenback* -bankovky vydané v Spojených štátoch amerických počas občianskej vojny v Amerike. Zelená ako symbol peňazí nie je cudzia ani slovenčine a spája sa s používaním zelených stokorunových bankoviek v minulosti. Termín *blackmail* nebol do slovenčiny prevzatý, má svoj pôvod v minulosti a pôvodne

označoval poplatok (*mail*- poplatok, nájomné v škótskom nárečí), ktorý platili Angličania žijúci v pohraničnej oblasti so Škótskom ako kompenzáciu za ochranu pred lúpežníkmi. V tomto prípade *mail* neznamená *pošta*, napriek tomu slovenčina používa výraz „zelená pošta“.

Modrá

Modrá je jednou zo základných farieb spektra a má mnoho konotácií a obrazných významov aj v súvislosti s konkrétnou kultúrou. Zvyčajne označuje mužský element, oproti ružovej ako farbe žien. Spája sa aj s farbou uniforiem železničiarov, hasičov a armádnych letcov, v angličtine symbolizuje pocit smútku. Vo finančníctve evidujeme termín *blue chip/modrý žetón* z ang. *blue chip*, ktorý označuje prvotriedne, "spoľahlivé" cenné papiere (najmä akcie), s kúpou ktorých sa spája menšie riziko. Môže ísť buď o akcie podnikov s dlhodobou vysokým obrátom a vysokou trhovou kapitalizáciou, alebo o akcie veľkých, medzinárodne uznávaných podnikov. Pôvod termínu sa viaže k hre poker, kde podľa hracích pravidiel má žetón s najvyššou hodnotou modrú farbu. Etymologicky sa pravdepodobne viaže aj k výrazu „modrá krv“, ktorý symbolizuje človeka z aristokracie, šľachty, teda vedúcej vrstvy spoločnosti. Vnímanie modrej ako elitného a prvotriedneho postavenia vo význame termínu *blue chip* je opačný ako zaznamenávame pri termíne *modré goliere* z ang. *blue collar workers*, ktorý patrí do oblasti manažmentu a metaforicky označuje manuálnych robotníkov ako vrstvu s nižším statusom v spoločnosti, v porovnaní s postavením *bielych golierov*.

Červená

Červená je výrazná farba, a preto sa chápe ako symbol varovania, výstrahy a dôležitej správy. Je farbou lásky a šťastia, ale spája sa aj s hnevom, bojom, vojnou, revolúciou a politikou socialistov. V slangovom účtovníckom výraze *červený atrament* z ang. *red ink* má červená negatívny význam, keďže je označením straty v podnikaní. (*deep in red ink* – vysoké straty). Etymologicky sa spája so štandardným postupom v účtovníctve, keď sa na vyznačenie záporných hodnôt, najmä čistej straty používal červený atrament. Termín *v červených číslach* z ang. *in the red*, reprezentujúci stratu, sa stavia do opozície k termínu *v čiernych číslach* z ang. *in the black* označujúcemu zisk firmy. „*Stavebná produkcia spadla v novembri opäť o čosi hlbšie do červených čísel. Po očistení o sezónne vplyvy v novembri klesla oproti predchádzajúcemu mesiacu o 0,7%.*“ (A. Arady, 2012)

Záver

Napriek povahe termínu vyznačujúceho sa svojou presnosťou, jednoznačnosťou a neexpresívnosťou, nachádzame v terminológii finančníctva aj metaforický jazyk, ktorý prispieva k ozvláštneniu lexiky odborného štýlu a robí daný pojem zaujímavejším a presvedčivejším. Symbolické vnímanie farieb vo finančných termínoch je odvodené prevažne od zaužívaného a všeobecne známeho ponímania danej farby a často korešponduje s jej obrazom vnímaným v minulosti. Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že čierna farba má v terminológii finančníctva prevažne negatívnu konotáciu (okrem termínu *v čiernych číslach*), zatiaľ čo biela je vnímaná pozitívne a sivá reprezentuje medzistupeň kladného a záporného. V niektorých prípadoch je použitie farby je priamo odvodené od farebného zobrazenia danej veci (v *čiernych číslach*, v *červených číslach*, *modré goliere*, *biele goliere*), čo môže vytvárať protipól k pôvodnému a všeobecne vnímanému obrazu farby. Napr. čierna v negatívnom ponímaní (*čierne peniaze*, *čierne ekonomika*), ale aj pozitívne - v *čiernych číslach*, kde ide o priame spojenie s používaním čierneho atramentu. Podobný prípad zaznamenávame pre modrej farbe a výrazoch *blue chip* a *modré goliere*.

Preberaním slov z cudzích jazykov dochádza aj k prenášaniam istých kultúrnych prvkov a špecifik, obzvlášť prenikaním metafor a symbolických významov. V našom prípade prenos

symbolu farby z kultúry anglofónnych krajín do slovenskej kultúry nespôsobil problémy vyplývajúce z rozdielneho vnímania symboliky farieb, nakoľko ide o podobné a miestami aj totožné chápanie ich obraznosti. Za jeden z hlavných dôvodov je možné považovať demokratizáciu Slovenska a s tým súvisiace hlásenie sa k hodnotám a spôsobu života západnej kultúry. Z uvedeného vyplýva, že markantnejšie rozdiely v symbolike farieb súvisia s rozdielmi v kultúrach, čo demonštruje diametrálne odlišné ponímanie napr. bielej a červenej farby medzi angličtinou (západná kultúra) a čínštinou (východná kultúra).

Použitá literatúra:

ARADY, A.: Stavebná produkcia opäť hlbšie v červených číslach, investujme.sk [online] 10.1.2012 dostupné na internete: <http://www.investujme.sk/stavebna-produkcia-opat-hlbsie-v-cervenych-cislach/>

FURDÍK, J.: Teória motivácie v lexikálnej zásobe. Ed. M.Ološtiak. Košice: Vydavateľstvo LG 2008.95 s.

Hospodárenie Malaciek skončilo v čiernych číslach, zahoriesme.sk, [online] 26.6.2011, dostupné na internete: (<http://zahorie.sme.sk/c/5953884/hospodarenie-malaciek-skoncilo-v-ciernych-cislach.html>)

ČERMÁK F: Jazyk a jazykoveda, Praha: Kolorinum, 2001, 341 s.

JESENSKÁ, P.: Jazyková situácia na Slovensku v kontexte EU s ohľadom na anglicizmy v slovenskej dennej tlači. Banská Bystrica: UMB v Banskej Bystrici, 2007.92. s.

LAN L., MACGREGOR L.: Colour Metaphors in Business Discourse, In : Language for Professional Communication: Research, Practice and Training, The Hong Kong Polytechnic University, Hong Kong, 2009, s. 11 – 24.

MISTRÍK, J: Moderná slovenčina. Bratislava: SPN, 1983.292s.

SIPKO, J.: Teoretické a sociálno – komunikačné východiská lingvokulturologie. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2011.320 s.

Svetové akcie zažili čierny utorok, Pravda, [online] 23.1.2008, dostupné na internete: http://debata.pravda.sk/debata/cz-A080123_091652_sk_pakcie_p32/

TRIM, R.: Metaphor Networks. The Comparative Comparison of Figurative Language. New York: Palgrave Macmillan, 2007

Abstract

One of the ways how to extend the lexis of national language is to borrow lexical units from foreign languages. English language has a strong impact on the lexis of Slovak language and technical language is not the exception. Paper deals with borrowed English financial terminology and concentrates mainly on the analysis of lexical units which use the symbol of colours to express the meaning.